

Şukasaptati Üzerine (2)

Şukasaptati adlı eserin en başında iki kuş vardır. Bunlardan biri Maina (Mayna) kuşu, diğeri ise papağandır. Bunların her ikisi de doğada yaşayan taklitçi kuşlardır. Burada kadına ilk uyarıyı yapan Maina kuşudur. Kadın onu öldürmek ister ama o çevik bir hareketle elinden kurtulur ve uçup kaçar. Konunun düz yazı içinde beyitlerle anlatılması da büyük bir benzerliktir. Benzerlikler akla şunu getiriyor: Bu özellikler ya eskiden beri vardı ve eski Hint edebiyatına ait bir tarz olarak geçerli idi ya da birileri bu özellikleri görerek yeni bir edebi eser yaratma gayretiyle Şukasaptati'yi yazmıştı.

Kuşların Hint edebiyatında konuşturulduğu en önemli eserlerden biri Pañçatantra masallarıdır. Burada üçüncü bölüm Kākolūkīyam “Kargalar ve Baykuşlar arasındaki savaşa” ayrılmıştır. Baykuşlar kralı Arimardana (Düşman Parçalayan) ve kargaların kralı Meghavarna (Bulut Rengi) gerek vezirleriyle gerekse aralarında insan gibi konuşurlar. Pañçatantra'nın dost kazanma ile ilgili ikinci bölümü olan Mitrasamprāpti'de de karga Laghupatanaka ve güvercinler kralı Çitragrīva insan gibi konuşuyor olarak gösterilmişlerdir.

Muhtemelen 6. ya da 7. yüzyılda yaşamış olan Bāna'nın biraz karmaşık bir senaryoya sahip olan Kādambarī adlı eserinin baş kahramanlarından biri Vaişampāyana adlı bir papağandır.¹ Bu bir lanet sonucu papağana dönüşmüş bir insandır aslında. Bu konunun bir benzeri 11. yüzyıla ait bir masal derlemesi olan Kathāsaritsāgara'da (X, 59) anlatılır. Nishādalar kralının kızı, içinde bir papağan olan kafesle kral Sumanas'ın huzuruna çıktığında şöyle konuşur: “Kralım, bu papağan

¹ C.M. Ridding, The Kādambarī of Bāna, VIII-XI.

dört Veda'yı bilir, şairdir, bütün bilimleri ve sanatları bilir.” Orada papağan dile gelip şöyle söyler: “Kralım, yiğitliğinizin kara yüzlü dumanı düşmanlarınızın dul kalan kadınlarının iç çekişleriyle sürekli artıyor. Gariptir ki cesaretinizin güçlü ateşi bütün yönleri yakarken, oralardan yenilginin utancıyla akan gözyaşlarının dereleri fişkırıyor. Ne bilmek istiyorsunuz? Bilmek istediğiniz Şāstrayı söyleyin, size okuyayım.” Kral bu duruma çok şaşırır ve ona şöyle söyler: “Sevgili papağan, merak ettim, bize öykünü anlat. Nerede doğdun? Şāstraları bilen birisi olarak papağan durumuna nasıl düştün? Kimsin sen?”² Buradan itibaren papağan hikâyeyi anlatmaya koyulur.

Hint edebiyatı dışındaki etkilere bakacak olursak, Şukasaptati'de Prabhāvātī'nin âşığıyla buluşmasını engellemek için öykü anlatan papağanın (şuka) yerini 1001 Gece Masalları'nda binbir gece boyunca hikâye anlatarak ölümden kaçan Şehrazat alır. 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başında yaşadığı tahmin edilen Feridüddin Attâr, Farsça yazdığı Mantık Al-Tayr adlı eserinde “kuşların dilinden hikâyeler” anlatmayı denemiştir. Hüthüt, tavus kuşu, kaz, keklik, doğan, puhu, kuyruksalan gibi çeşitli kuşlar bu eserde insan gibi konuşturulmuştur.³

Fars edebiyatı denilince akla Şukasaptati'den kopyalanarak fakat üzerine çok sayıda ekleme yapılarak, genişletilerek oluşturulmuş olan Tûtînâme adlı eser gelir. Şukasaptati'nin yazılış tarihini ve yazarını bilmediğimizi yukarıda söylemiştik. Yine de Winternitz eserinin⁴ dipnotunda basit metni yazanın adı bilinmeyen bir Caynist Şvetambara keşişi, süslü metni yazanın da Çintāmanibhatta adında bir Brāhman olduğunu belirtir. Ayrıca Hertel'e dayanarak Hemaçandra'nın Yogaşāstra adlı eserinde “papağanın yetmiş öyküsünün” anıldığını ve bu sırada

² Somadeva, Kathāsaritsāgara, Çev: K. Kaya, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Cilt II, s. 22.

³ Feridüddin Attâr, Mantık Al-Tayr, Çev: A. Gölpinarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

⁴ Winternitz, History of Indian Literature, s. 381.

tarihin 1160 olduğunu söyler. Şukasaptati'nin 14. yüzyılda Farsça'ya bir çevirisi yapıldıysa da bu kaba ve biçimsiz bir çeviri olmuştur. Mükemmel çeviriyi Hâfız ve Sâdi'nin çağdaşı sayılan Nahşebî yapmıştır.⁵ Çok titiz çalışan Nahşebî, ilginç bulmadığı bazı hikâyeleri çıkartmış, yerlerine daha güzellerini koymuş. Bu daha güzellerini yine Hint Vetâlapañçavimşati'sindeki (Hortlağın Yirmibeş Öyküsü) bazı masallarla tamamlamış aslında. Çevirisini 1330 yılında bitirmiş. Bu Tûtînâme 52 geceden oluşuyormuş. Muhammed Kadirî 17. yüzyılda eser üzerinde yeniden çalışmış, metni 35 bölüme indirmiş. Kadirî'nin yazdığı bu Tûtînâme Anadolu ve Kazan Türkçelerine yapılan yeni çevirilerin kaynağı olmuştur.⁶

Pertev Naili Boratav da Türk halk hikâyelerinin bazılarının Tûtînâme, Birbir Gece, Kırk Vezir hikayeleri gibi asılları Arap ve Hint olan mahsullerin İran yoluyla Yakın Şarka geçmiş olduklarını kabul eder.⁷

Şukasaptati'nin Aslan ve Tavşan (No 31), Demir Tartıyı Yiyen Fare (No 39), Dharmabuddhi ve Dushtabuddhi (No 50), Kuğular ve Avcı (No 66), Maymun ve Timsah (No 67) adlı masalları Pañçatantra'dan alınmıştır. Tûtînâme'de ise masalların konusunu gerek Pañçatantra, Şukasaptati, Vetâlapañçavimşati gibi Hint masal serilerinden masallar, gerekse de bazı çok eski Hint efsaneleri oluşturur. Örneğin bu eski efsanelerden biri meşhur Şibi efsanesidir.

⁵ Winternitz, a.g.e., s. 382. Farsça çevirilerden ilki İmâd bin Muhammed tarafından 1314 tarihinde Cevâhirü'l-Esmâr adıyla yapılmıştır. Nahşebî ise 1329'da İmâd bin Muhammed'in çevirisini Tûtî-nâme adıyla 52 bölüm olarak yeniden yazmıştır. Nahşebî'nin Tûtî-nâme'si de dilinin eskidiği düşüncesiyle XVI. yüzyılda, Hint-Türk hükümdarı Ekber'in emriyle Ebu'l-fazl Mübârek tarafından sadeleştirilmiştir. XVII. yüzyılda ise Muhammed Kâdirî otuz beş bölümde tekrar düzenlemiştir. Son tercüme, hakkında çok az bilgi bulunan Çihil Tûtî-i Âmiyâne'dir. Tûtî-nâme'nin iki Türkçe çevirisi bulunmaktadır. İlk Türkçe Tûtî-nâme 1538 tarihinde Kânûnî Sultan Süleyman'ın emriyle, kesin olmamakla birlikte Eyyûbî tarafından hazırlanmıştır. Bu ilk çeviri, İmâd bin Muhammed'in Cevâhirü'l-Esmâr'ından yapılmıştır. XVII. yüzyılda yapılan Tûtî-nâme'nin ikinci Türkçe çevirisi, Mısır ve İstanbul matbaalarında basılan matbu Tûtînâme'lerin kaynağıdır. (İbrahim Sona, 1538 Tarihli İlk Türkçe Tûtî-Nâme Çevirisi, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/3, Summer, 2012.)

⁶ Tûtînâme, Behçet Necatigil'in Türkçesiyle, s. 18.

⁷ Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, s. 39.